

2.02

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΚΗ'. ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Handwritten signature and a blue stamp reading: ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ ΕΦΩΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1916

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

Ὁ ἐλλόγιμος κ. Σωκράτης Κουγέας ἐδημοσίευσε λίαν ἀξίαν λόγου μελέτην περὶ τῶν Νυκλιάνων καὶ Φαμέγιων τῆς Μάνης ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ «Γλώσση» (1), καίτοι δὲ ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἀξία λόγου, ἐν τούτοις καταλήγει προκειμένου περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Νυκλιάνων εἰς πορίσματα λίαν παρακεκινδυνευμένα, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν θεωρία αὐτοῦ ἀποδίνει ἀσύστατος καὶ βεδιασμένη. Παρατίθεμαι μετὰ φρασιν τῶν τελευταίων πέντε παραγράφων τῆς μελέτης (2), ἵνα ἀποδείξω τὸ ἀσύστατον τῆς θεωρίας ταύτης. Καὶ ἄλλοι ἐπελάδοντο τῶν περὶ τῶν Νυκλιάνων, ἀλλ' ἄδοκίμως, οὐ ἔνεκα καὶ ἐπιλανθάνομαι αὐτῶν.

«Ἐν τῇ Πυλίᾳ εὐρίσκομεν τὰ ἀρχαῖα τοπικὰ ὀνόματα Νέκλινε, Νίκλινε, Νικλίνι καὶ κώμην Νίκλεναν· αὕτη ἀναμφιδόλως εἶναι ἡ νῦν μικρὰ τοποθεσία Νίκλενα τοῦ δήμου Βουφράδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυλίας. Ἡ κώμη, ὥς λέγει ἡ παράδοσις, ὠνομάσθη ἀπὸ μίαν Νικλιάνισσαν, ἡ ὁποία ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μάνην καὶ ἐπῆγε καὶ κατοίκησεν ἐκεῖ· ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη ἀπὸ ἰδιοκτήτου ὀνομαζομένου Νίκλου, ὅστις ἦτο καὶ κτίστης αὐτῆς, ἢ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καλουμένης Νίκλαινας· ὅτι ὑπῆρχέ τις καλούμενος Νίκλος κύριος χωρίων καὶ ὁρέων ἐν Πυλίᾳ καὶ ὅτι ἦν γνωστὸς ἐν τῇ Μάνῃ καὶ ὅτι μέχρι νῦν ἐσώθη διὰ τῆς παραδόσεως εἰς τὸ λαϊκὸν στόμα ἀποδεικνύει τὸ μυρολόγιον τοῦ Βοῖδῃ Μαυρομιχάλη, ὃς ἀπέθανεν ἡρωϊκὸν θάνατον μετὰ τοῦ Παπαφλέσα εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ πόλεμον ἔτει 1825 παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Πυλίας,

(1) Sokrates Kugéas Herkunft und Bedeutung von neugriech. Νικλιᾶνοι und Φαμέγιοι, ἐν «Glotta», Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, (Göttingen, 1909, in 8°), Bd. I, S. 86—104. καὶ μετὰ φράσιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ τοῦ Γερμανοῦ

(2) Αὐτ. σελ. 101-104.

τόπον, ὅστις ὀλίγα λεπτά ἀπέχει ἀπὸ τὴν Νίκλεναν· ἐν τῷ μυρο-
λογίῳ τούτῳ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πιέρρου Βοϊδῆ μυρολογεῖ:

« Ἀνάθεμα τοὺς ἐδικοὺς
ποῦ σένα σ' ἐξορίσασι
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ χωριά,
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ βουνά . . . ».

Ἀλλὰ ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ ἐν τῇ Πυλίᾳ Νίκλος, ὅς ἦτο γνωστὸς
καὶ ἐν τῇ Μάνῃ; νομίζω ὅτι οὗτος δύναται νὰ σχετισθῇ μετὰ τοῦ
μεγάλου πρωτοστάτορος τοῦ Μορέως Νικολάου Saint-Omer, ὅς
ἐκέκτητο ἀνάκτορα ἐν τῇ Πυλίᾳ καὶ φρούριον ἐν Ναβαρίνῳ, οὗ τὰ
εῖρηνα εἶναι ἔτι ὁρατά. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως ὀνομάζει αὐτὸν
Νικόλαν, Νικολόν, Νικόλαον, Νικόλον καὶ Νίκολον· εἶναι
ὅμως δύσκολον νὰ εἴπῃ τις ποῖος ὁ ὀρθὸς τονισμὸς τοῦ ὀνόματος,
ἐπειδὴ τὰ χειρόγραφα τοῦ χρονικοῦ φέρουσιν αὐτὸν συνήθως ὑπὸ τὸν
συντετμημένον καὶ ἄτονον τύπον Νικολ. Εἰς ἰταλικά ἔγγραφα φέρεται
τὸ ὄνομα προπαροξύτονον Nicchola, ὃ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα
ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ἐκαλεῖτο ἐλληνιστὶ Νίκολας ἢ Νίκο-
λος· ὡς γνωστὸν Νίκολος εἶναι τὸ μεγεθυντικὸν τοῦ Νικολῆς· πρβλ.
Πέρικλος, Κώσταντος, Δήμητρος κ.λπ. Τοιοῦτος μεγεθυντικὸς
τύπος δὲν θὰ ἦτο περίεργος προκειμένου διὰ τὸν Νικόλαον Saint-
Omer, ὅς γινώσκεται ὡς ἀνὴρ μεγαλόψυχος καὶ τὰς διαφορὰς
αὐτοῦ λύων διὰ τοῦ ξίφους. Τὸ ἐλληνικὸν Νίκολος ἠδύνατο εὐκό-
λως νὰ μετατραπῇ εἰς Nicle εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν αἱ
λέξεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ εὐκόλως συγκόπτονται. Ἐκ
τοῦ γαλλικοῦ Nicle μετηνέχθη βραδύτερον ὁ συγκεκομμένος τύπος
Νίκλος εἰς τὴν ἐλληνικὴν, εἰ καὶ δὲν ἐλλείπουν παραδείγματα
διδάσκοντα ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀπ' εὐθείας νὰ
συγκοπῇ ἡ ἄτονος παραλήγουσα τοῦ Νίκολος.

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως μαθαίνομεν ὅτι ὁ πρωτοστάτωρ καὶ
βαῖλος τοῦ Μορέως Νικόλαος Saint-Omer ᾠκοδομήσατο οὐ μόνον
ἐν τῷ Ναβαρίνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μάνῃ ἓνα μικρὸν καστέλλι, ὃ
ὁ Buchon ὑπολαμβάνει ὅτι ᾠκοδομήθη παρὰ τὸ Κάστρον τῆς
Ὠριῆς τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας Θυρίδες· ἐν ᾧ ὁ Buchon

ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ τοῦτο, ὅμως διαφεύγει αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ φρουρίου, οὗ τὰ λείψανα ἔτι σφύζονται ἐν τῇ κώμῃ Μέζαπο τῆς Λακωνικῆς καλούμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ κάστρο τοῦ Νίκλου ἢ τοῦ Νίκλου τὰ χαλάσματα. Ὁ δὲ Πετρίδης σημειοῦται αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ συγχέει τὸ φρούριον τοῦτο πρὸς τὸ κτισθὲν ἐν τῇ Μάνῃ ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουΐνου λέγων ὅτι ἐπὶ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων ἡλλαξεν ὀνομασίαν ἐπικληθὲν κάστρον τοῦ Νικλείτου ἢ Νίκλου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ ταυτότης τῶν μνημονευθέντων ὀνομάτων δὲν δύναται νὰ ᾖ τυχαία· ὁ Νίκλος ὁ ἔχων χωρία καὶ ὄρη ἐν τῇ Πυλίᾳ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Νίκλον, ἐρείπια τοῦ φρουρίου τοῦ ὁποίου σφύζονται ἐν τῇ λακωνικῇ ἀκτῇ· καὶ αὐτὸς πάλιν εἶναι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ὁ μέχρι τοῦ νῦν ὡς Νίκλος φερόμενος ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθῇ τις ὅτι οὗτος ἔτει 1280 ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν Ἀγγελίναν, τὴν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουΐνου, ἡ ἐκτὸς τῆς Καλαμάτας κατεῖχε πλουσίας κτήσεις ἐν τῷ Μορέᾳ, τότε ἀρκούντως διασφεί τὴν ἐπωνυμίαν Νικλενα ἐν τῇ Πυλίᾳ.

Ἐὰν νῦν ἀποδλέψωμεν εἰς τὴν ἐν σελίδι 92 μνημονευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν τὸ γένος τῶν Νικλιάνων ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς ξένον γενάρχη, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ μακρὰν, εἶχε τελειότερα ὅπλα, κατέκτησε τοὺς κατοίκους, οἳ ἠγνόουν τὰ πυροδόλα ὅπλα, ῥυκοδόμησε πύργους, διώκησε τὴν χώραν καὶ εἰσέπραττε φόρους ἀπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ, ἡ καὶ μέχρι τοῦ νῦν φέρει τὸ ξένον ὄνομα Ικίττα (πόλις, citta, cité), τότε βλέπομεν ὅτι ὁ ξένος οὗτος φέρει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ Φράγκου κατακτητοῦ· ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἐνταῦθα συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ὄνομα τοῦ δυνατωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου γένους τῆς Μάνης στενῶς συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου Saint-Omer. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν λακωνικὸν γένος ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς γενάρχη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐλθόντα. Τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν γένος τῶν Γιατριάνων ἢ Γιατράκηδων γενάρχας ἔχει τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ Μεδίλους, τὸ γένος τῶν Καλκανδίδων τοὺς Καβαλκάντους καὶ οἱ Στεφανιᾶνοι ἢ Στεφανόπουλοι τὸν Κομνηνὸν τὸν παραγενόμενον ἐκ Τραπεζοῦντος».

Τὸ ὄνομα τῆς ἐν τῇ Πυλῖα κώμης Νύκλαινας, ἣς μέμνηται ἡ ἀπογραφὴ τοῦ νομοῦ Μεθώνης, ὁ Πουκεδίλλης καὶ ὁ Bory de Saint-Vincent, παρέμεινεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἐκεῖ πανδοχείου (ταβέρνας) ἀνήκοντος τῇ φραγκικῇ ἐπισκοπῇ Νυκλίου (1). Αἱ δὲ τοπωνυμῖαι Νέκλινε, Νύκλινε καὶ Νυκλίνι εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Νύκλι (2). Αἱ δὲ μνημονευόμεναι ὑπὸ τοῦ Κουγέα παρὰ Σάθα μαρτυρίαι (3), ἅς δὲν ἠδυνήθην νὰ εὔρω (πλημμελῶς ἐχουσῶν τῶν παραπομπῶν), εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὸ εἰρημένον πανδοχεῖον ἢ εἰς τὴν πόλιν Νύκλι.

Ἡ ἄτονος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος Νικόλαος ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ ἐμμέτρου χρονικοῦ τοῦ Μορέως, τὸ συντετμημένον αὐτοῦ, ἡ νομιζομένη σύντμησις αὐτοῦ γαλλιστὶ εἰς Nicle καὶ εἴτα ἑλληνιστὶ εἰς Νίκλον, τὸ μεγεθυντικὸν Νίκολας, ἄγνωστον ἐν Πελοποννήσῳ, εἶναι βεδιασμέναι θεωρίαι, οὐδόλως ἐνισχύουσαι τὴν γνώμην τοῦ Κουγέα, διότι τὸ ὄνομα Νικόλαος ἐλέγετο ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τοὺς τύπους, ὅφ' οὓς οἱ ἐκδόντες τὰ ἔμμετρα χρονικὰ γράφουσιν αὐτὸ ἐν ταῖς ἐαυτῶν ἐκδόσεσιν.

Ὁ πρωτοστάτωρ, οὐχὶ δὲ καὶ βάσιλος, ὡς νομίζει ὁ Κουγέας, τοῦ Μορέως Νικόλαος ὁ τρίτος Saint-Omer δὲν εἶχεν ἀνάκτορα ἐν Πυλῖα, ἐξ ὧν τοῦλάχιστον περὶ αὐτοῦ γιγνώσκομεν· ὠκοδόμησε μόνον μικρὸν φρούριον οὐχὶ ἐν Μάνη, ἀλλ' ἐν Μανιατοχωρίῳ κειμένῳ ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, ἵνα συνέχῃ τοὺς Βενετούς, εἴτα δὲ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Ἀθαρίνου. Τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Buchon περὶ οἰκοδομίας φρουρίου ἐν Μάνη ὑπὸ τοῦ Νικολάου Saint-Omer, οὗ τὰ ἐρείπια δῆθεν ἀνεῦρε, προέρχονται ἐκ παρανοήσεως καὶ κακῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ, διότι τὰ σφζόμενα λείψανα ἐν κώμῃ Μεζάπῳ τῆς Μάνης, τὰ καλούμενα κατὰ τὸν Κουγέαν κάστρον τοῦ Νύκλου ἢ τοῦ Νύκλου τὰ χαλάσματα, ἀνάγονται εἰς λείψανα πύργου, ἀνήκοντος βεβαίως Νύκλῳ τινί, πύργου δὲ ἐν Μεζάπῳ ἔτει 1805 μνημονεύει ὁ Γουλιέλμος Λήκιος (4). Τὸ ὅτι δὲ ἐνυμφεύθη ὁ Saint-Omer

(1) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 40.

(2) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 154, 176, 240, τόμ. Γ', σελ. 336.

(3) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Β', σελ. 319. Τόμ. Γ', σ. 324.

(4) Travels in the Morea, (London, 1830, in 8°), tom. I, p. 287.

ἔτει 1280 τὴν Ἀνναν Ἀγγελῖναν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουῖνου ἔχουσιν κτήματα ἐν Μεσσηνίᾳ οὐδαμῶς εὐοδοῖ τὴν θεωρίαν ταύτην· ἡ δὲ λακωνικὴ παράδοσις ὅτι τὸ γένος τῶν Νυκλιάνων ἀνήγε τὴν ἀρχὴν εἰς ξένον γενάρχην ἐλθόντα μακρόθεν συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς παραδόσεως τῶν Τριπολιτῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξοπούλου δημοσιευθείσης. Τὸ δὲ νὰ θέλωμεν βεδιασμένως νὰ ἀναγάγωμεν τοὺς Νυκλιάνους, γενεὰν δοκίμων ἐν Μάνῃ δράσασαν ἐν παρωχημένοις χρόνοις, εἰς γόνον ξένου ἐπιδρομέως ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς τὴν μαρτυρικὴν ἡμῶν χώραν καὶ προπαρασκευασάντων τὴν ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἄδοξον ἡμῶν ἐθνικὴν κατάπτωσιν νομίζω ὅχι ἐθνικόν.

Ἡ Κίττα οὐδὲν κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν ciittà καὶ cité, διότι οὔτε Ἴταλοι οὔτε Γάλλοι παρέμειναν ἐν τῇ λακωνικῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀφήσωσιν ἴχνη τοιαῦτα τῆς διαδόσεως αὐτῶν. Δυστυχῶς, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ ἀποσπασματογράφος ἠθέλησεν ἀπὸ αἰσχροῦ τοῦ συνειδότος νὰ παραστήσῃ ὥς ἐκσλαυῖσθαι τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐκκαθάρωμεν τὰ ἴχνη τῶν ῥύπων, ἃ ἐκόμισαν οἱ ἐπιδρομεῖς, βαπτίζομεν σλαυϊκὸν ἢ φραγκικὸν πᾶν ὅ τι, γεωγραφικὸν ἰδίως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως· οὕτω π. χ. κακῶς νομίζουσί τινες ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Κυλλήνης Ζήρια εἶναι σλαυϊκόν, ἀλλὰ Ζήρια ὑπάρχουσι καὶ ἐν Νάξῳ, ἣν δὲν ἐπάτησέ ποτε σλαυϊκὸς πούς.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1205 κατάκτησιν τῆς λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐπιδρομέων παρεχωρήθη τῷ Ἰωάννῃ Ντενουίλῃ χώρα τις ἐν αὐτῇ, ἐνθα οὗτος ὠκοδόμησε τὸ φρούριον τοῦ Πασαδᾶ· ὁ δὲ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Βιλλαρδουῖνος ὠκοδόμησεν ἐν αὐτῇ τὸ φρούριον τῆς Μαΐνης(1). Μετὰ δὲ τὴν ἔτει 1259 τροπὴν τῶν Φράγκων ἐν Καστορίᾳ, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας καὶ τὴν τριετὴ αὐτοῦ κράτησιν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠναγκάσθη οὗ-

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, (London, 1904, in 8°), ἐκδ. John Schmidt, στίχ. 1946-1947, 3161-3164.— Livre de la conquête de la princée de l'Amorée, (Paris, 1911, in 8°), ed. Jean Longnon, p. 44-45.— Libro de los fechos el conquistas del principado de la Morea, (Genève, 1885, in 8°), ed. Alfred Morel-Fatio, p. 29.— Cronica di Morea, ἐν Charles Hopf Chroniques Gréco-romanes, (Berlin, 1873, in-8°), p. 428.— Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, (Ἐνετίῃσι, 1797, εἰς 4ον) σελ. 469.

τος πρὸς ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ νὰ παραδῶ τοῖς Ἑλλησι τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια τοῦ Γερακίου, τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρά καὶ τῆς Μαΐνης· ὥστε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1262 περιήλθεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ Λακωνική.

Δύο Νικόλαοι Saint-Omer Φράγκοι δυνάσται τοῦ ἡμίσεος τῶν Θηβῶν ἔλαβον μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας· ὁ μὲν Νικόλαος ὁ δεύτερος ἐγένετο βασιλεὺς τοῦ πριγκιπάτου (1287-1289), ὁ δὲ Νικόλαος ὁ τρίτος ἐγένετο μέγας πρωτοστάτῳ· οὗτος ὠκοδόμησεν, ὡς προερρήθη, ἔτει 1297 ἐν Μανιατοχωρίῳ, κειμένῳ ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, μικρὸν φρούριον, ἵνα συνέχῃ τοὺς Βενετούς, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ φρούριον τοῦ Ἀδαρίνου(1). Οἱ Saint-Omer ἀφῆκαν ἀναμνήσεις τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν Ἠλείᾳ, ἐνθα τὸ βουνὸν Πορταϊκὸν ἢ Σανταμεριώτικον καὶ ἡ κώμη Σανταμέριον(2). Τὸ Σανταμέριον ἦν πόλις, ὡς ἐκ τοῦ Λαονίκου Χαλκονδύλου καὶ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ γίνεται δῆλον(3)· καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος σημειοῦται: «Σαντομέριον, ὅπερ ἦτο πόλις πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Τούρκων, εὑρισκόμενον μεταξὺ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Γαστουνίου(4)».

Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν μετὰ χειρὸς μελέτην ἡ διήγησις διὰ τίνα λόγον αἱ Ἀμύκλαι, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ κειμένη, δεξιᾷ τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τοῦ Εὐρώτα, εἴκοσι στάδια μεσημβρινῶς τῆς Σπάρτης, κατὰ Πολύδιον, κατέλαβεν, ὅτε ἔτει 1082 προήχθη εἰς ἐπισκοπὴν,

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 8068-8099.— Livre de la conquête de la princée de l'Amorée, p. 220-221.— Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, σελ. 103.— Cronica di Morea, ἐν Chroniques Gréco-romanes, p. 462.— Στεφ. Ν. Δραγούμη Χρονικῶν Μορέως ἱστορικὰ καὶ τοπωνυμικά, ἐν «Ἀθηνᾶς», (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμ. ΚΨ ς, σελ. 17-22, 135-136.

(2) William Martin Leake Travels in the Morea, tom. I, p. 4. tom. II, p. 12, 20, 184, 230.— τοῦ αὐτοῦ Peloponnesiaca, (London, 1846, in 8°), p. 220.— J. A. Buchon La Grèce continentale et la Morée, (Paris, 1843, in 8°), p. 506 - 507.

(3) Λαονίκου Χαλκονδύλη Ἀθηναίου Ἀπόδειξις ἱστοριῶν δέκα, (Bonnae, 1843, in 8°), σ. 477, 481.— Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ Χρονικόν, (Bonnae, 1838, εἰς 8ον), σελ. 409.

(4) Μελετίου Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε καὶ νέων καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν λίθοις, (ἐν Βενετίᾳ, 1807, εἰς 8ον), ἔκδ. Ἀνθίμου Γαζῆ, τόμ. Β', σελ. 394.

τὴν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ χώραν τῆς Ἐπισκοπῆς, ἔνθα ἔκειτο τὸ καθολικὸν τῆς σχολαζούσης ἐπισκοπῆς Τεγέας, σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα τῆς νεοσυστάτου ἐπισκοπῆς ἐν τῇ προαχθείσῃ πόλει, διαφθαρὲν εἰς Ἀμύκλιον, Ἀμύκλιν, Νύκλιν, Νύκλι, ὥς εἶναι γνωστὸν ἐπὶ τῶν Φράγκων ἐπιδρομέων ἐπὶ Πελοπόννησον ἔτει 1205, καὶ κοινῶς Μουχλί· ἦν δὲ τὸ Νύκλι χώρα προεστὴ ἐν τῇ χερσονήσῳ, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν, πολιορκηθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Φράγκων ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ καὶ ἐδόθη ὡς τιμάριον μετὰ ἑξ φεούδων τῷ Γουλιέλμῳ (Μορλάῳ), τὴν δὲ ἐπισκοπικὴν ἑδραν αὐτῆς κατέλαβε Φράγκος ἱεράρχης μετὰ τεσσάρων φεούδων (1). Ὅτε δ' ἔτει 1262 παρέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν Λακωνικὴν, ὥς προερρήθη, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπώθουν τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς, ἐπελθὼν δ' Ἕλληνας στρατηγὸς τῆς χερσονήσου κατὰ τοῦ Νυκλίου ἔτει 1396 κατέλαβεν αὐτὸ καὶ ὡς δυσφύρητον κατηδάφισε καὶ κατέστρεψεν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ὠκοδόμησε δύο ἕτερα φρούρια, τὰ Τσιπιανὰ καὶ τὸ Μουχλί (2), ὁμώνυμον τοῦ κατεδαφισθέντος καὶ καταστραφέντος Μουχλίου. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ὄνομα Μουχλί εἶναι παραφθορὰ τοῦ Νυκλίου, ἥτοι τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῶν Ἀμυκλῶν (Ἀμύκλιον, Ἀμυκλίον, Ἀμύκλιν, Μυκλίν, Μουκλίν, Μουχλί), ὅσα δὲ περὶ τοῦ ἐναντίου σημειοῦται ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἶναι ἀδόκιμα καὶ ἀνακριδῆ (3).

Ἐκ γράμματος ἐνετικοῦ τοῦ ἔτους 1407 μανθάνομεν ὅτι τὰς προσόδους τῆς φραγκικῆς ἐπισκοπῆς Νυκλίου ἐλάμβανεν ὁ Φράγκος ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὃς μετὰ τὴν πυρπόλησιν καὶ ἐγκατάλειψιν τοῦ Νυκλίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπεθύμει νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτό, ἀλλ' ἀντέπραπτεν ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Κεντυρίων Ζαχαρίας, οὗ ἕνεκα ἐπενέδῃ ὁ πάππας καὶ διετάχθησαν οἱ φρούραρχοι Μεθώνης καὶ Κορώνης νὰ ἐνεργήσωσι περὶ τούτου παρὰ τῷ πρίγκιπι (4). Ἐξ ἑτέρου

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 1933-1934, 1960 — Cronica di Morea, ἐν Chroniques gréco-romanes, p. 428. — Livre de la conquête de la principauté de l'Amorée, p. 44-45. — Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βιβλίον ἱστορικόν, σ. 469. — Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 30.

(2) Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 106.

(3) Ν. Γ. Πολίτου Τοπωνυμικά, ἐν «Λαογραφία», (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμ. Δ', σελ. 586-587.

(4) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1881, in f°), τόμ. Β', σελ. 185.

γράμματος ἐνετικοῦ μανθάνομεν ὅτι ἡ φραγκικὴ ἐκκλησία Νυκλίου ἐκέκτητο, ὡς προσερήθη, πανδοχεῖον παρὰ τὸ Ζόγκλον, «tabernam, quae est ecclesiae Nechlinae(1)», ἐξ αὐτοῦ δὲ παρέμεινε τὸ ὄνομα Νύκλαινα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀδαρίνου, ἐνθα τὸ πανδοχεῖον ἔκειτο· εὐκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τοπωνυμία Νύκλαινα· ἐλέγετο «taberna ecclesiae Nyclinae» ἢ ἀπλῶς taberna Nyclina ἢ Ny-clena, ταδέρνα Νύκλαινα, Νύκλαινα.

Ἐκ τῶν εἰς τὸ νέον φρούριον Μουχλί ἐξοικισθέντων Νυκλιωτῶν τινες κατέφυγον εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐνθα ἐκλήθησαν Νύκλοι, λαδόντες τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμήντο, ὅπερ συχνότατον, (πρὸλ. Κέρκυρας, Μεσολόγγις, Σαλονίκης, Αἰδαλῆς, Νεοχώρις, Πάργας καὶ ἄλλα)(2). Ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης ἐκ παραδόσεων σημειοῦται ὅτι τὸ κάστρον τῆς Μάινης μετωνομάσθη «Κάστρον τοῦ Νυκλείτου ἢ Νύκλου(3)»· ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νυκλίου προήλθον ἐθνικὰ ποικίλα τὸν τύπον, οἷον Νύκλις(4), Νυκλίτης, Νυκλιώτης, Νύκλος, ὧν ἡ σημασία ὡς ἐθνικῶν ἀπετρίδη κατὰ μικρόν, ὥστε καντήτησε καὶ αὐτὸ τὸ Νύκλι νὰ καλῇται ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις καὶ Νύκλιτον, δι' ὃ καὶ Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας(5) καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν(6) μνημονεύουσι τὸν τύπον τοῦτον.

Ὁ Νικόλαος Ἀλεξόπουλος διέσωσε παράδοσιν ἔχουσιν ὧδε: «ἡ πόλις Νύκλι ἐδοκίμασε τὴν βαρβαρότητα τῶν ἐπιδρομῶν περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας... δι' ὃ πολλὰ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν ταύτης κατέφυγον, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς Μάινης, ἐνθα ἐπεκράτησαν τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἐξακολουθοῦσι μέχρι

(1) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1880, in f^o), τόμ. Α', σελ. 39 - 40.

(2) Ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μορέως φέρεται ὡς πρίγκιψ τοῦ Μορέως ὁ Γουλιέλμος Καλαμάτης:

Τὸν δεύτερον ἐλέγασι Γουλιέλμον Καλαμάτην,
ὅτι ἐγεννήθηκεν ἐκεῖ, ἐν κάστρῳ Καλαμάτας.

(3) Ἀθανασίου Πετρίδου περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Μάινης, ἐν «Πανδώρας». (ἐν Ἀθῆναις, 1872, εἰς 4ον), τόμ. ΚΒ', σελ. 155.

(4) Τοῦτο τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἔφερεν, ὡς γνωστόν, ἡ μήτηρ τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ Ἀγγελικὴ Νύκλι.

(5) Βιβλίον ἱστορικόν, σελ. 469.

(6) Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, τόμ. Β', σελ. 404.

τοῦδε νὰ διακρίνωνται τῶν ἄλλων κατοίκων καλούμενοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμήθησαν, Νυκλιᾶνοι(1)». Τὴν γνησιότητα τῆς ἱστορικῆς ταύτης παραδόσεως ἠμφεσβήτησεν ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης ἐπικρίνων τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξοπούλου, προστίθεται δὲ ὅτι: «ἡ δὴθεν παράδοσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι νεώτατος ἐτυμολογικὸς μῦθος, διότι τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Νυκλιάνων κατέδειξεν ὁ Σωκράτης Κουγέας (2)». Ἀλλ' ἀμφισβητεῖ ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης παράδοσιν συμφωνοῦσαν πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ διδόμενα, ὑποστηρίζει δὲ τὰς ἐπὶ οὐδενὸς ἱστορικοῦ θεμελίου στηριζομένας ἀσυστάτους εἰκασίας τοῦ Κουγέα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου συμφύρει ἐν ὀγκώδεσι βιβλίοις παραδόσεις πολλὰς ἀναξίας λόγου· ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ Ἀλεξόπουλος οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δι' ἀρκαδικῆς παραδόσεως τὴν ὑπὸ τοῦ Κουγέα δημοσιευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν.

Οἱ καταπεφευγότες εἰς τὴν Μάνην Νυκλιῶται, οἱ ἐπικληθέντες Νύκλοι, ὃ ὄνομα παρέλαβον ἐξ ἧς ὠρμήντο πόλεως, ἐπεκλήθησαν κατὰ τὸν ἐθνικὸν τύπον τῶν Μανιατῶν Νυκλιᾶνοι· ἐξ αὐτῶν ὡς μᾶλλον ἀνεπτυγμένων παρήχθη γενεὰ δοκίμων προστάσα τῶν Μανιατῶν. Δεκάτῳ ἑκτῷ αἰῶνι ἀπαντῶμεν Κωνσταντῖνον Νύκλον καὶ ἀρχομένου ἑπτακαίδεκάτου Νικόλαον, δύο Δημητρίους καὶ δύο Γεωργίους Νύκλους. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν δι' ἐπιγαμιῶν καὶ ἔτει 1618 διεκρίνοντο αἱ κῶμαι αἱ οἰκούμεναι ὑπὸ Νυκλιάνων· τοιαῦται δ' ἦσαν ἡ Βράγια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα ὀπλίτας δέκα, ἡ Κίτα τῶν Νυκλιάνων, πολύπυργος καλουμένη, ἔχουσα ὀγδοήκοντα ὀπλίτας, οἱ Ἀπάνω Μπουλαργοὶ τῶν Νυκλιάνων ἔχοντες τεσσαράκοντα ὀπλίτας καὶ ἡ Νόμια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα τριάκοντα ὀπλίτας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίγνεται δῆλον ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἤλθε μετὰ τῶν Μανιατῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἦτο δυνατόν ὡς ἀνάμνησις τοῦ οἴκου αὐτοῦ νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Λακωνικῇ γενεᾷ δοκίμων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἐν ᾧ ἀφῆκεν, ὡς εἰκός, ἔχνη τῆς διαδόσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐπωνυμίου αὐτοῦ ἐν Ἡλείᾳ,

(1) Νικολ. Κ. Ἀλεξοπούλου Ἀρκαδικὰ σημειώματα, (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), σελ. 27-28.

(2) Νικολ. Γ. Πολίτου, ἐν «Λαογραφίᾳ», (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), τόμ. Β', σελ. 722-724.

πρὸς ἣν ἐπεκοινώνησεν. Ἦτο δὲ φύσει ἀδύνατον ἢ ἐξ αὐτοῦ καταγωγὴ νὰ νομίζεται δόκιμος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἀρίστης τῶν ἐπὶ γῆς φυλῶν, τῆς ἐχούσης ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἐθνικάς. Οἱ θαυμάζοντες δὲ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ σώφρονα δῆθεν καὶ συνετὴν πολιτείαν τῶν ἐπιδρομέων, οἱ κατέλαβον βίαν καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰς γαίας τῆς χερσονήσου καταστήσαντες τοὺς ταλαιπώρους Πελοποννησίους ἀνδράποδα, ἀνεγείραντα αὐτοῖς φρούρια καὶ πύργους δι' ἀγγαραίων, ἐν οἷς ἀδεῶς ἐκραιπάλων, ἐργαζόμενα πρὸς εὐημερίαν καὶ δόξαν τῶν τυράννων αὐτῶν, τῶν ὑποταξάντων τὴν ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ Φράγκοις ἱεράρχαις καὶ ἐξευτελίσάντων καὶ ταπεινωσάντων αὐτήν, δὲν εἶναι Ἑλληγες. Οἱ ξένοι ἐπιδρομεῖς εὐρόντες ἐν Ἑλλάδι πολιτισμὸν ἄγνωστον αὐτοῖς ἀπεβαρδάρωσαν αὐτήν, δι' ὃ Ἀθανάσιος Λεπανδρηγὸς ἐπέστελλε Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ ὅτι: «Ἀθηναῖοί γε μὴν καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Πέλοπος, τὸ πάλαι ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ἐν πολλοῖς περιθρύλητοι, τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας τὴν ἀγροικίαν ἠλλάξαντο· καὶ ἴδοις ἂν τοὺς πρὶν τῷ μεγάλῳ Περσῶν βασιλεῖ γῆς βραχείας καὶ ἀντιρρόπου τοῦ ὕδατος ἐκχωρησάι τῶν σφετέρων ἀμφισβητήσαντας, δουλείαν τὴν ἐσχάτην ὑφίσταμένους».

Ἐκ Σύρον ἔτει 1915.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051051

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

